

Baptista Tafolla, Miquel de Morales i Joan Ximenes. Violència, amistat, criminalitat i amor. Joc de contrastos d'un triangle amorós del darrer terç del segle XVI

Baptista Tafolla, Miquel de Morales and Joan Ximenes. Violence, friendship, criminality and love. A Game of contrasts of a love triangle from the last third of the 16th century del darrer terç del segle XVI

JACOB MOMPÓ NAVARRO
jacob.mompo@ucv.es

Universitat Catòlica de València

Resum: Per algun motiu que desconeixem, Baptista Tafolla va declarar davant la Inquisició que havia comés el crim nefand de sodomia amb altres homes. En les seues declaracions van aflorar els noms de fra Miquel de Morales, religiós trinitari del monestir de Sant Bernat d'Alzira, i Joan Ximenes, escuder del senyor de Miraflores. L'eficaç procediment inquisitorial convertia els acusats d'un procés de sodomia en testimonis en els processos d'altres reus. D'aquesta manera es van unir els tres vèrtexs d'un triangle amorós en una documentació que palesa els moments de violència i criminalitat que van viure els nostres protagonistes, per bé que els tres gaudiren d'una relació duradora entre l'amistat, el desig i l'amor.

Paraules clau: Sodomia, homosexualitat, Inquisició, crim contra natura, marginalitat

Abstract: For some unknown reason, Baptista Tafolla declared in front of the Inquisition that he had committed the crime of sodomy with other men. In his statements appear the names of Father Miquel de Morales, a Trinitarian religious of Sant Bernat d'Alzira monastery, and Joan Ximenes, the squire of the Lord of Miraflores. The effective inquisitorial procedure converted the accused of a sodomy trial into testimonies in other trials. In this way, the three vertexes of a love triangle converge in a documentation that highlights the moments of violence and criminality that our protagonists experienced, although they enjoyed a lasting relationship between friendship, desire and love.

Keywords: Sodomy, homosexuality, Inquisition, crime against nature, marginality

El present treball forma part del Projecte "Biografías marginales: violencia, sexo, género e identidad. Edición y análisis de las fuentes documentales valencianas de la época foral", finançat pel Ministerio de Ciencia, Innovación y Universidades del Gobierno de España (PGC2018-097011-B-I00).

DATA PRESENTACIÓ: 22/03/2020 ACCEPTACIÓ: 04/04/2020 · PUBLICACIÓ: 12/06/2020

1. Introducció

Les relacions homosexuals han estat històricament perseguides arreu del món, en general, però amb especial contundència a l'Europa cristiana occidental; i no només pels tribunals eclesiàstics, sinó que aquesta persecució va ser també instigada pels tribunals seglars. Aquesta persecució al col·lectiu homosexual, dins l'àmbit europeu, es va accentuar de manera especial a partir del segle XIII. La fita temporal no és fruit del caprici; més aviat respon al fet que, en el decurs d'aquell segle, la sodomia es va definir de ple com un atemptat «contra natura» (Carrasco Manchado 2008: 114). Certament, a partir del segle XIII hom observa el creixement d'una legislació punitiva pel que respecta a les relacions entre individus del mateix gènere, relacions que passaran llavors, d'estar, en certa manera, tolerades, a gaudir d'enèrgiques persecucions i a sancionar-se amb la pena de mort.¹

La doble identificació de la sodomia, teològicament com a pecat i jurídica com a delictes, es fonamentava en la tradició judeocristiana, però també en el dret romà i el dret canònic medieval. La consideració, doncs, de la sodomia com un assumpte de fur mixt, perseguit alhora per tribunals civils i eclesiàstics, augmentà, sense dubte, la pressió sobre aquest grup marginal i contribuï sobre manera a identificar el delictes de sodomia amb l'heretgia (Molina 2010a: 25-26; 2010b: 541).² En aquest sentit, amb les pragmàtiques de 1497, els Reis Catòlics consideraren el crim sodomític com una ofensa a Déu mateix, però també com un gravíssim atemptat contra l'ordre social establert, atemptat contra el qual els regnes tenien l'obligació de defensar-se, equiparant així la sodomia amb els delictes d'heretgia, com hem dit, però també de lesa majestat (Ruiz Astiz 2019: 211-212; Solórzano 2012: 293).

Així doncs, calia perseguir el sodomita amb tots els recursos disponibles. Tant a Castella com a la Corona d'Aragó, les resolucions de la justícia civil en judicis relacionats amb la sodomia eren explícites quant a l'aplicació de la pena punitiva, i les lleis palesaven la necessitat de perseguir i castigar els practicants del crim nefand. D'altra banda, els tribunals eclesiàstics també gaudien d'atributs jurisdiccionals que els permetien jutjar el pecat i crim de sodomia. La documentació inquisitorial, de tant en tant, ens aporta dades de processats que, amb anterioritat a ser jutjats pel Sant Ofici, ja havien sigut processats per tribunals eclesiàstics. Un exemple d'això mateix el trobem en les al·legacions fiscals del procés contra Diego Ramírez, acusat per bestialisme i sodomia, el qual ja havia patit les inclemències d'una cel·la episcopal (Mompó 2019: 149). Un cas similar es troba al procés contra el mulat Amador de Molina, que ja havia sigut condemnat al desterrament en diferents llocs, com ara a la ciutat de Múrcia, Caravaca o Mula (Mompó 2018).

1 I. Bazán enumera algunes de les penes que les diferents autoritats seglars tenien reservades per als sodomites, com ara la castració, fer penjar el reu pels genitals o, en el cas dels furs valencians, cremar a la foguera (Bazán 2007: 436).

2 Resulta interessant, per al tractament de la sodomia dins l'àmbit jurídic dels períodes medieval i modern, l'apartat «Els marcs legals» (Riera i Sans 2014: 41-75). És igualment d'interès pel que fa a l'evolució jurídica del delictes de sodomia l'obra de Miguel Ángel Chamocho Cantudo (2012). Carrasco Manchado (2008) aporta una visió completa sobre l'evolució de la dualitat pecat-delictes dels crims *contra naturam*. En aquest mateix sentit, vegeu Motis Dolader (2000: 345-348) i Molina (2010a: 24-29).

Jacob Mompó Navarro. Baptista Tafolla, Miquel de Morales i Joan Ximenes. Violència, amstat, criminalitat i amor. Joc de contrastos d'un triangle amorós del darrer terç del segle XVI

Tribunals civils i eclesiàstics a banda, en el cas de la Inquisició, tot i que la sodomia es considerava, com hem dit, un crim horrible així com el pecat luxuriós més greu,³ tanmateix no es tractava d'un afer estrictament doctrinal i no sempre va recaure dins els límits jurisdiccionals de la Inquisició. Així doncs, malgrat que en gener de 1505 Ferran el Catòlic autoritzava la Inquisició a jutjar la sodomia, en 1509 un decret del *Consejo de la Suprema Inquisición* deixava sense efecte aquesta pragmàtica reial. El decret inquisitorial instava els tribunals inquisitorials a no jutjar casos de sodomia ni de bestialisme, sempre que «otras cosas no haya en ello que sepan herejía» (Carrasco 1986: 11). Ara bé, l'any 1524, un breu del papa Climent VII autoritzava, de nou, el Sant Ofici a jutjar casos de sodomia, però ara únicament a Catalunya, València i Aragó, i no a la resta dels territoris de la Monarquia Hispànica; tampoc, a Mallorca.⁴

Planas Rosselló confirma aquesta excepció jurisdiccional del Tribunal de la Inquisició de Mallorca tot indicant que, malgrat que el Sant Ofici va jutjar alguns casos, la sodomia, en aquests casos, no es va investigar com el delictes principal, sinó que, més aviat, el fiscal aprofitava l'avinentesa per demostrar la depravació moral de l'acusat (Planas Rosselló 2001: 83-84). De vegades, els acusats eren processats perquè, a més de sodomia, havien incorregut en altres delictes d'heretgia.⁵ En altres exemples, l'acusat era jutjat per la Inquisició perquè el delictes afectava algun membre del Sant Ofici.⁶

En qualsevol cas, en els territoris dels tribunals inquisitorials que sí que tenien jurisdicció sobre el crim de sodomia, s'iniciava aquell 1524 un període de persecució sobre els sodomites que aniria *in crescendo* a mesura que avançava el segle XVI.⁷

El cas que en aquest treball ens ocupa, però, sense cap matís jurisdiccional, és una mostra clara de l'eficiència del mecanisme inquisitorial. Baptista Tafolla, velluter d'Alzira, va declarar davant la Inquisició de València haver mantingut relacions sexuals amb diferents homes. La seua declaració, necessàriament, va involucrar terceres persones. A partir d'aquest punt, podem apreciar com la

3 Vegeu, en aquest sentit, els treballs de Carrasco Manchado (2012: 70-71) i Riera i Sans (2014: 27-31).

4 Un exemple d'aquesta restricció de jurisdiccions la trobem al procés contra Pedro Jiménez, a Navarra. Aquest va ser sorprès l'any 1588 practicant sexe amb una somera i conduït al comissari de la Inquisició. L'oficial del Sant Ofici va instar la persona que portava pres l'acusat que l'entregués al batle local per tal que «conociese del caso porque no tocaba a él» (Ruiz Astiz 2017: 318).

5 A tall d'exemple, aquest va ser el cas de Cosme Mut, jutjat l'any 1724 pel Tribunal de Mallorca per sodomia i per haver «enseñado diferentes vezes proposiciones temerarias, herróneas, heréticas y escandalosas que le hazen sospechoso vehementemente en la Fe» (AHN, Inquisició, lligall 1715, expedient 6, f. 2r).

6 Com ara el cas de Pere Andrés Coll, processat per haver comés sodomia amb un esclau propietat d'un oficial de la Inquisició. AHN, Inquisició, lligall 1699, expedient 22.

7 Per a R. García Cárcel i D. Moreno Martínez, la gran ofensiva de la Inquisició contra els delictes de sodomia va iniciar-se a la segona meitat del segle XVI. Entre les causes que van detonar aquesta persecució inquisitorial destacarien els processos per sodomia a personatges il·lustres com ara Galcerà de Borja (1572-75), mestre de Montesa, o Antonio Pérez (1591), ex secretari de Felip II (García Cárcel & Moreno Martínez 2000 : 306).

Jacob Mompó Navarro. Baptista Tafolla, Miquel de Morales i Joan Ximenes. Violència, amistat, criminalitat i amor. Joc de contrastos d'un triangle amorós del darrer terç del segle XVI

Inquisició, a partir de les declaracions del velluter, estirant dels fils de la madeixa disposava d'un mecanisme del tot eficaç que va permetre traure a la llum diferents còmplices del crim de sodomia, als quals se'ls va obrir un procés paral·lel en un joc en què l'acusat en un judici es convertia en testimoni en el judici del còmplice, fet que contribuï a augmentar la nòmina de processats. Malauradament, no hem localitzat el procés de fe a Baptista Tafolla, però els capricis del destí han fet possible que a l'Arxiu Històric Nacional s'hi conserven sengles processos de dos dels seus amants, Joan Ximenes i fra Miquel de Morales.⁸ L'Arxiu Municipal d'Alzira, a més, custodia un procés de la justícia seglar contra Tafolla mateix, procés que no té res a veure amb els seus desitjos carnals però que ens permetrà traure a la llum informació valuosa relativa a un dels protagonistes d'aquest cas i ens ajuda a perfilar millor la biografia d'aquest personatge, com molts d'altres, marginat per la història.⁹

El procés inquisitorial de fra Miquel de Morales ens ha pervingut incomplet, per bé que s'ha conservat la quantitat d'informació suficient perquè hom pugui explicar, a grans trets, com es va desenvolupar. Al llarg d'aquest treball transcrivim el text fonamental que ens permet entendre'l: la delació inicial del seu amant i amic d'infantesa, la detenció de fra Miquel, les seues confessions, la confrontació a la sala de l'Audiència amb Baptista Tafolla, el reconeixement d'altres presos susceptibles d'haver comés el delictes amb el trinitari, l'acusació del fiscal, la resposta de fra Miquel a la publicació de testimonis, la sentència dels inquisidors i el desenllaç final en auto de fe. Per la seua banda, el procés contra Joan Ximenes ens ha arribat complet, per bé que, per circumstàncies que tindrem tems a comprovar, el judici al valencià Ximenes va anar més ràpid del que era habitual.

No els transcriurem de manera íntegra, com déiem, però aportarem les parts més significatives de les successives audiències i, en la mesura en què ens siga possible, bandejarem aquells fragments repetitius farcits de fórmules notariales extenses que empraven els escrivans de la Inquisició.

2. Tafolla, Morales i Ximenes, tres vèrtexs d'un triangle

El 22 d'abril de 1574, Baptista Tafolla declarava davant el Tribunal de la Inquisició de València que havia mantingut relacions sexuals amb altres homes. Desconeixem el motiu de la seua presència en la sala del Tribunal; ni, per tant, si la seua confessió va ser espontània, per descàrrec de consciència

8 De fra Miquel de Morales i la seua relació amb Baptista Tafolla n'havien parlat succintament R. Carrasco (1985: 116-117) i L. Crompton. (2003: 304). Català Sanz i Pérez García (2000: 91), citant Carrasco (1985) situaven fra Miquel i Baptista Tafolla entre la llista dels condemnats a mort de l'any 1574. Fernández Giménez (2000: 226-227) transcrivia el fragment corresponent a la degradació i privació del privilegi clerical del religiós, efectuada durant l'acte de fe de 24 de juny de 1574. Per a P. Pérez García el procés de fra Miquel de Morales suposava un exemple «de amistad homosexual duradera [...] en la que los *roles* masculino y femenino estaban perfectamente delimitados» (Pérez García 2002: 376). Cristian Berco estudia detalladament aquest tipus de relacions jeràrquiques en un treball emmarcat als segles XVI i XVII, utilitzant com a font processos inquisitorials valencians com el de fra Miquel (Berco 2009).

9 Ha treballat aquest i d'altres processos de l'AHMA, des d'un punt de vista lingüístic, Barberà i Ibiza (2018).

—habitual, d'altra banda en bastants processos— o motivada per alguna denúncia anterior. El que sí que sabem és que la seua delació va ser el detonant de dos processos més, el de fra Miquel de Morales i el de Joan Ximenes, a partir de la documentació dels quals podem traçar a grans trets el desenvolupament dels fets.¹⁰ Segons la informació aportada en aquella declaració de 22 d'abril, de la qual incorporen una còpia els processos dels altres implicats, Tafolla, velluter, veí d'Alzira, era casat, tot i que vivia a casa del seu pare, Joan Tafolla, mestre velluter. En aquella sessió va explicar que feia, poc dalt o baix, 10 anys, el llavors Salvador de Morales passava llargues estades a casa del declarant, on aprenia l'ofici de velluter. Segons la seua declaració:

entonces hera el dicho Salvador de hedad de catorze o quinze años, que al presente está frayle en el monesterio de San Bernat, qu es de la orden del Remedio, en la dicha villa de Alzira; qu es un hombre de mediano cuerpo, mal barbado, algo flaco, <algo flaco>, que ahora se dize fray Miguel. El qual fray Miguel y éste dormían juntos en una misma cama en casa de su padre d'este, desnudos. Este cometió e consumó muchas vezes el delicto de sodomía contra natura con el dicho fray Miguel muchas vezes que durmieron juntos, siendo este siempre agente y el dicho fray Miguel, paçiente, e consintiéndolo y teniéndolo por bien; y que duró lo susodicho poco más de un mes. E que las más noches del dicho mes, éste cometió el delito de sodomia contra natura con el dicho fray Miguel, sin que nayde lo entendiese. Y que avrá dos años, aviendo éste venido de Italia, fue al monesterio de San Bernat, dónde está el dicho fray Miguel, y le hizo que se quedase este en su çelda a domir aquella noche sin que ninguno lo entendiese. Y durmió aquella noche en su cama desnudo, y este cometió con el dicho fray Miguel el pecado de sodomía contra natura, siendo este agente y el dicho fray Miguel, paçiente, y consintiéndolo solo una vez (AHN, Inq., 560, 12: f. 3r-4v).

Sembla, doncs, que durant l'adolescència van mantenir una relació breu —d'un mes— però intensa, durant la qual consumaren l'acte sexual en repetides ocasions. Temps després, ja d'adults, els dos amics d'infantesa es retrobaren de nou. En aquest punt, Baptista Tafolla explica que el retrobament es va produir al monestir de Sant Bernat quan va tornar d'Itàlia, just feia dos anys.

Per la seua banda, fra Miquel de Morales era natural, igualment, d'Alzira, batejat a l'església de Santa Caterina d'aquesta localitat de la Ribera. El seu nom de pila, abans que es consagrara a la vida monacal, era Salvador. Son pare, Salvador de Morales, era clergue i oficiava a la parròquia de la Santa Creu de València. De sa mare, poc o res sabem; només que el nostre protagonista no recordava res d'ella, atés que feia molt que havia faltat. És possible que son pare passara a formar part de l'estament religiós després la mort de la seua muller, per bé que aquest extrem no s'hi constata. Fra Miquel, l'any 1574, feia huit anys que havia entrat a l'ordre dels trinitaris, al monestir

10 El procés de Miquel de Morales a Arxiu Històric Nacional (AHN), Inquisició, lligall 560, expedient 12; el de Joan Ximenes a AHN, Inquisició, lligall 559, expedient 16. Tant fra Miquel de Morales com Baptista Tafolla apareixen també a la relació de l'acte de fe celebrat a València el 24 de juny de 1574, AHN, Inquisició, llibre 936, f. 114r. A més, Baptista Tafolla té un procés a l'Arxiu Històric Municipal d'Alzira (AHMA) obert per la justícia seglar, AHMA, Justícia Criminal, 501, expedient 4. Al final de cada transcripció indicarem la seua localització entre parèntesis indicant l'abreviatura de l'arxiu, la signatura i la foliació següent: (AHMA, 501, 4: f.6r).

Jacob Mompó Navarro. Baptista Tafolla, Miquel de Morales i Joan Ximenes. Violència, amistat, criminalitat i amor. Joc de contrastos d'un triangle amorós del darrer terç del segle XVI

de Sant Bernat d'Alzira, on residia en el moment dels fets; quatre anys abans, l'any 1570, havia sigut ordenat d'epístola, això és, subdiaca, pel bisbe de Sogorb Juan de Muñatones.

Les trobades sexuals entre fra Miquel i Baptista devien haver-se efectuat amb la suficient discreció perquè ningú no se n'adonara. Aquest secretisme amb què es comportaven els amants s'aprecia notablement al llarg de totes les declaracions dels implicats en el procés; discreció, d'altra banda, necessària atesa la persecució a què es veien sotmesos els practicants del crim nefand de sodomia. Però, a més de la nit del seu retrobament a la cel·la de fra Miquel, Baptista Tafolla continuava declarant que:

por el dicho tiempo, no sabe si antes o después, el dicho fray Miguel fue a la casa de su padre de este y, de día, este y el dicho fray Miguel se subieron a un aposento alto donde este solía dormir, y en el dicho aposento, este cometió una sola vez con todo efecto el delito de sodomía contra natura con el dicho fray Miguel siendo paciente, consintiéndolo, y este, agente. E que ninguna persona lo entendió (AHN, Inq., 560, 12: f. 4r).

Aquestes són les declaracions de Tafolla que va efectuar el 22 d'abril de 1574 i que afectaven fra Miquel de Morales. Aquell mateix dia, però, va declarar haver mantingut una relació amb Joan Ximenes que es remuntava deu anys enrere. Segons el velluter:

por el tiempo que su magestad estuvo en esta ciudad [València], que avrá diez años, estando éste en la yglesia mayor de esta ciudad, se allegó a él un hombre viejo que se dize Ximénez, que no le sabe el nombre propio, qu está ya cano, aunque no del todo, bien barbado, alegre de cara y redonda, que servia al presente de conprador (y luego dixo entonces) de un cavallero o çiudadano, que heran padre e hijo, que bive como van de San Salvador al Temple, antes de llegar a una tienda qu está enfrente del Temple, al cantón de una callejuela, qu está çerca de la dicha tienda, la qual callejuela va a salir a la muralla; y estos días le á topado en la plaça comprando, que debe de estar en la dicha casa o en otra por conprador. El qual dicho Ximénez llevó a éste a su casa y le hizo muchos halagos y le dio de comer y le metió la mano en los çaragüelles y le tomó el miembro genital d' éste y le fizo hechar simiente (AHN, Inq., 559, 16: f. 2r).

En el moment dels fets, Joan Ximenes era despenser i escuder de mossén Pere Perpinyà, ciutadà de València i senyor de Miraflores. La declaració de Tafolla ens remet a l'ambient que es devia viure en aquells indrets de la València de la segona meitat del segle XVI, amb una descripció bastant acurada de l'entorn que freqüentava; descripció, d'altra banda, exigida pels inquisidors amb la finalitat de poder localitzar i detenir el vell escuder, com efectivament va ocórrer. Sembla que ambdós es van conèixer al mercat, on Ximenes devia acudir sovint per encàrrec del seu senyor. Després d'aquella primera trobada, les relacions entre els dos van continuar:

Después, a cabo de pocos días, el dicho Ximénez llamó a éste y le metió en un aposento de la casa de dicho su amo y le escondió que ninguno lo viese, y le acostó con él en su cama. Y estando desnudos, el dicho Ximénez cometió con todo efecto el crimen de sodomía contra natura muchas vezes en diversos días en tiempo de dos meses que durmió con el

Jacob Mompó Navarro. Baptista Tafolla, Miquel de Morales i Joan Ximenes. Violència, amistat, criminalitat i amor. Joc de contrastos d'un triangle amorós del darrer terç del segle XVI

dicho Ximénez; que serían más de veynte vezes, siendo éste paçiente y consintiente y el dicho Ximénez, agente.

Y después de venido de Italia éste, que avrá quatro años, el dicho Ximénez ymportunó que fuese a su casa. Y éste fue, y de día, en su aposento de la casa del dicho su amo, aviendo çerrado la puerta, el dicho Ximénez cometió con todo efecto con éste, una sola vez, el delicto de sodomía, siendo éste paçiente e consintiente, y el dicho Ximénez, agente.

Y después, desde á pocos días, éste tornó a la casa e posada del dicho Ximénez, siendo de día, en el dicho aposento, estando éste desatacado, el dicho Ximénez quiso cometer el delicto de sodomía contra natura con éste. E queriéndolo efectuar, antes de cumplillo, el dicho Ximénez hechó simiente fuera de la persona de éste» (AHN, Inq., 559: 2r-3r).

Al contrari que fra Miquel, que tenia poc dalt o baix la mateixa edat que Baptista, Joan Ximenes era major -vell, fins i tot, diu el velluter-. La seua posició de despenser del senyor de Miraflores devia ser gairebé privilegiada en comparació al jove velluter, que segons podem llegir passava llargues temporades a la ciutat de València.

Però la declaració de Tafolla contra Ximenes que acabem de reproduir conté una discrepància respecte a l'efectuada el mateix dia contra fra Miquel. En aquest sentit, en la declaració que afectava el trinitari, Baptista afirma que havia tornat d'Itàlia ara feia dos anys, això és, 1572; però en la declaració dels fets esdevinguts amb Ximenes afirma haver tornat d'Itàlia quatre anys enrere, en 1570. Segurament es tracte d'una errada o confusió en alguna de les dues declaracions, a no ser que es referira a dos viatges. Gràcies a la documentació conservada a Alzira, sabem que Baptista Tafolla estava en Alzira l'any 1570.

Entre el 5 i el 6 de febrer de 1570, diversos veïns d'Alzira van testificar contra Baptista Tafolla per haver atacat Josep Castany. Aquest:

Dix que, estant en la nit propasada, que serien set hores poch més o menys, seït en lo banch de Bernat Torremocha, veu venir per a ell tres hòmens, los dos per la huna part e lo altre per la altra part, los quals heren Batiste Tafoya, e [Francés] Carpi e Jaume Sapllana, fill de Thomàs. E véu com tiraren de les espases e, sens dir-li cosa nenguna, arremetteren per a ell [...] e ans que s llevàs de dit banch, lo dit Batiste Taffoya li pegà una coltellada en lo cap, de la qual lo nafrà e ixqué, encontinent, molta sanch. E arremeteren per aquell e li tiraren moltes coltellades. E anaven trahent devés casa Pere Soriano fins ha hon lo anaven seguint a coltellades (AHMA, 501, 4: 3v).

Malgrat que Josep Castany va testificar en aquell judici, sembla que va morir al cap de poc com a resultat de les ferides. Si més no, la seua esposa apareix com a «la honorable Leonor Carbó y de Castany, vídua» a la portada del procés. Un altre testimoni el situa el dia dels fets mentre fugia de l'escenari del crim:

Y axí passà per davant d'el dit testimoni y dels altres que ab ell estaven, entrant-se'n dins la vila corrent. Lo qual home, al parer d'el dit testimoni li paregué que era Batiste Tafoya, fill de Joan Tafoya, velluter de la present vila (AHMA, 501, 4: 5v).

Jacob Mompó Navarro. Baptista Tafolla, Miquel de Morales i Joan Ximenes. Violència, amistat, criminalitat i amor. Joc de contrastos d'un triangle amorós del darrer terç del segle XVI

A jutjar per les declaracions dels testimonis, sembla que Tafolla no gaudia de bona reputació entre alguns dels seus veïns. Valga d'exemple el testimoni de na Fonsa Sans de Garcia també va presenciar la fugida de Baptista del lloc dels fets, en un moment en què el velluter, anant com anava a correu, va entropessar i va caure:

Dita testimoni, vent-lo caure ab tan gran sclat en terra, dix: «Valga's Déu». Y lo dit Gaspar Alfaro respongué: «Valga's lo diable. Ya és vengut aquest diable a fer mal». Y lavós, la dita testimoni demanant al dit Alfaro qui era, lo dit Alfaro li dix: «No l conexeu qu'és Batiste Tafoya?» Y axí, la dita testimoni li respongué: «Teniu rahó, [...] hem par que és ell, encara que ha molts dies que no l'he vist» (AHMA, 501, 4: 5r).

¿Podria haver fugit a Itàlia poc després dels fets de 1570 i haver tornat dos anys després, moment en què s'haurien calmat els ànims a Alzira? No ho sabem. Potser va participar de l'assassinat de Josep Castany poc després d'haver tornat d'Itàlia. La declaració de na Fonsa, que afirma que feia temps que no l'havia vist, i tanmateix l'havia reconegut, podria apuntar cap a aquesta darrera possibilitat. Però fra Miquel declararà, més endavant, haver intimat amb Tafolla en 1570 i en 1572. Ens inclinem, doncs, per l'opció de la fugida a Itàlia després de l'assassinat de Castany, tot i això a risc d'endinsar-nos en el terreny de les suposicions.

Però avancem, de nou, fins l'any 1574. El 23 d'abril, l'endemà mateix de la delació de Tafolla, el Tribunal de la Inquisició de València va detenir Joan Ximenes. En la seua primera declaració, tal com era habitual en nombrosos processos, l'escuder de Pere Perpinyà afirmava desconèixer el motiu de la seua detenció. Després d'instar-lo a recórrer la memòria, va ser conduït a la seua cel·la (AHN, Inq. 559, 16: f. 6r). Aquell mateix dia, Baptista Tafolla va demanar audiència per confessar quelcom més que havia recordat:

Dixo que la a pedido para dezir e confesar lo que después, acá, se a [a]cordado, y es que, avrá poco más de dos años, un día de san Bernardo, qu'es quando hazen la fiesta del monesterio de san Bernardo de la dicha villa de Alzira, adonde reside y residia el dicho fray Miguel, este y el dicho frai Miguel se fueron a unos morerales, fuera de la casa, de noche, cerca de media noche, y este cometió con todo efecto el pecado contra natura de sodomia con el dicho fray Miguel, una sola vez, siendo este agente y el dicho fray Miguel paçiente y consintiente (AHN, Inq., 560, 12: f. 4v).

Després d'haver confessat una altra relació sexual amb el trinitari d'Alzira, aquell 27 d'abril el promotor fiscal ordenava la captura i empresonament de fra Miquel a l'agutzil Francisco de Hermosa (AHN, Inq., 560, 12: f. 8r).

Encara el 27 d'abril, al matí, els inquisidors li feren la segona monició al vell Joan Ximenes exhortant-lo a confessar. Però l'escuder devia estar superat per les circumstàncies i va respondre «que ninguna cosa á acordado, que no ha estado para pensar en ello porque ha pensado morirse esta noche. Que le den algunos días de tiempo para lo pensar». (AHN, Inq., 559: f. 7v). A la vesprada, l'inquisidor

Jacob Mompó Navarro. Baptista Tafolla, Miquel de Morales i Joan Ximenes. Violència, amistat, criminalitat i amor. Joc de contrastos d'un triangle amorós del darrer terç del segle XVI

Joan de Rojas feia una inspecció rutinària per les cel·les de la *secreta* de València. Al seu pas per la de Joan Ximenes, l'inquisidor va adonar-se que el despenser del senyor de Miraflores estava gitat, mig despullat, i no havia tastat el menjar que li havien disposat. Llavors, Joan de Rojas va interessar-se per l'estat d'ànim de l'acusat i aquest va respondre que es trobava tan malament que no havia pogut menjar res. De Rojas, amb un cert aire paternalista:

le aconsoló y le dixo que comiese y se alegrase y no pensase en nada, qu'el demonio le traýa en aquello, y que se encomendase a Dios y se alegrase y tuviese buen esfuerço, que para los trabajos y afiçiones hera menester el buen ánimo (AHN, Inq., 559, 16: 8r-8v).

Però Ximenes no degué esforçar-se com l'havia aconsellat l'inquisidor ni devia tindre bon ànim per poder afrontar aquells treballs i afliccions a què es referia Joan de Rojas. En aquest sentit, l'endemà, 28 d'abril de 1574, l'alcaid de la presó secreta de València, Miguel Ángel Oñate, va irrompre a l'audiència del matí per tal d'alertar els inquisidors que el seu ajudant, Pere Vicent Gasull, va veure que Ximenes:

estava muerto y ahorcado de una estaca o pedaço de madero donde cuelgan la ropa, que para ello havia hecho de un pedaço de lienço un cordón, el qual le tenía pasado por la garganta y atado al dicho palo (AHN, Inq., 559, 16: 9r).

Tanmateix, dos dies després del suïcidi de Ximenes, el fiscal llegia la seua acusació i acceptava el suïcidi com a confessió:

como el dicho Joan Ximénez sospechase, a lo que sea de creer, que estuviere preso por los susodichos delitos de sodomía contra natura, de temor del castigo y pena que por ellos se havia de dar, estando en su aposento y cárcel, con un paño de lienço, revuelto un cordel al dicho paño y con dos çintas de hiladillo negro, todo junto torçido, se ahorcó y colgó de un palo que estava en la pared de la dicha su cárcel [...] Y como haviéndose el susodicho muerto y desesperado de terror del castigo y pena que se le havia de dar, se á visto haver confessado los delitos de que está attestiguado. (AHN, Inq., 559, 16: 16r).

Al mateix temps, al delictes de sodomia el fiscal afegia el terrible pecat del suïcidi. Així doncs, el fiscal demanava que «por el dicho delito de sodomia contra natura, como por la atroçidad del delito de su desesperación,» se li confiscaren tots els béns i fora relaxat a la justícia seglar i cremat en efigie. A més, van ordenar la publicació d'un edicte contra la memòria i fama de Ximenes, tant a la catedral com a la parròquia de Sant Esteve, on habitualment assistia el despenser, com a bon parroquià, a participar de les celebracions litúrgiques (AHN, Inq., 559, 16: 16r).

Però la maquinària inquisitorial no es va aturar ni un moment, i així, el 5 de juny de 1574, a la una del migdia, Francisco de Hermosa, l'agutzil de la Inquisició, portava encadenat fra Miquel a la presó secreta de València (AHN, Inq. 560, 12: f. 8v). El mateix 5 de juny, el Tribunal li va prendre la primera declaració en què, després d'explicar breument la seua trajectòria vital:

Jacob Mompó Navarro. Baptista Tafolla, Miquel de Morales i Joan Ximenes. Violència, amstat, criminalitat i amor. Joc de contrastos d'un triangle amorós del darrer terç del segle XVI

preguntado si sabe o presume la causa de su prisión, dixo que sospecha que le an traýdo porque un Antonio Marco, de Alzira, qu está en este Sancto Officio, según este á entendido, avrá un año y medio que en su propia casa del dicho Antonio Marco, estando este y el dicho Marco cerrados en un aposento, de día, el dicho Antonio Marco se quitó los çaragüelles e quiso cometer con éste el delito nefando de sodomía contra natura; y este se defendió. Y el dicho Antonio Marco, porfiando, hechó simiente sobre las nalgas de este una vez sola. Y que cada vez que veýa a este, le llamava y le dezía que fuese a su casa, o a otra parte, para cometer con este el dicho delito de sodomía. E que, la vez que tiene dicho, estuvieron ençerrados, si este no se defendiera, el dicho Antonio Marco cometiera con este el dicho delito con todo efecto. Y que entonces le dixo a este el dicho Antonio Marco que él avía cometido el dicho delito de sodomía con un francés, Pedro, que ya hera difunto; e que le pesava porqué hera muerto. Y cree este que se lo dezía para induzirle a qu este viniese en cumplir su voluntad de consentir que cometiese con éste el dicho pecado de sodomia.

Ítem, dixo que avrá dos años, que la noche de san Bernardo, qu es la adbocación del dicho monesterio, fue a la çelda d'este Joan Monboýl, natural de Algemesí y casado allí, el qual y este durmieron juntos en una cama en la dicha çelda; y cómo, a la medianoche, el dicho Monboýl cometió con éste el pecado de sodomía contra natura con todo efecto una sola vez, siendo este paçiente y el dicho Monboýl, agente (AHN, Inq. 560, 12: ff. 9r-10r).

Així doncs, en les seues dues primeres confessions, fra Miquel no va esmentar la seua relació amb Baptista Tafolla, però implicà directament Antoni Marco, del qual no tenim més dades, i Joan Montboí, un home casat d'Algemesí, que tornarà a aparéixer més endavant. La tercera confessió, ara sí, es remunta catorze anys enrere:

en Alzira, en casa de Tafolla, torçedor de seda, durmieron éste y un hijo suyo que se dize Baptista Tafolla en una cama, desnudos, una noche, en la qual el dicho Baptista Tafolla cometió con este el delito de sodomía contra natura con todo efecto, una sola vez, siendo este paciente y consintiente¹¹ y el dicho Baptista Tafolla, agente; una sola vez y no más, y que ninguna persona lo avistó ni entendió, qu éste entienda, porque procuraron de hacello con secreto.

Y que avrá dos años que, una bíspera de san Bernardo, fue el dicho Baptista Tafolla al dicho monesterio de san Bernardo, el qual y este se salieron al campo, siendo ya de noche, y, entre unos morerales se echaron e quitaron los çaragüelles. Y el dicho Tafolla cometió con este, con todo efecto, el delito de sodomía contra natura, siendo este paçiente y consintiente y el dicho Tafolla, agente (AHN, Inq. 560, 12: f. 10v).

L'any 1572, doncs, Baptista Tafolla i Miquel de Morales es van retrobar després de dos anys de separació. Durant la vespra de sant Bernat, tots dos van mantenir relacions sexuals sota unes moreres dels voltants del monestir de Sant Bernat.¹² L'endemà, el dia de la festa del sant, fra Miquel es va relacionar amb Joan Montboí. Davant la insistència de l'interrogatori, el trinitari va seguir

11 A l'original, *consintiente* a l'interlineat, afegit a posterioritat, segurament, per l'interès de deixar constància en tot moment de la voluntarietat del religiós a cometre els diversos actes sexuals.

12 Possiblement també van mantenir relacions sexuals abans; la memòria dels declarants presenta llacunes respecte si la resta de trobades d'aquella època van tenir lloc abans o després d'aquell dia.

Jacob Mompó Navarro. Baptista Tafolla, Miquel de Morales i Joan Ximenes. Violència, amistat, criminalitat i amor. Joc de contrastos d'un triangle amorós del darrer terç del segle XVI

declarant:

Ítem, dixo que avrá quatro años que, siendo este ya fraile, fue [a] Alzira, a la posada del dicho Baptista Tafolla, y no estava allí su padre, ni otra persona alguna, y este y el dicho Baptista Tafolla se subieron a un aposento alto, que hera cozina, adonde el dicho Baptista Tafolla cometió con este, una sola vez, con todo efecto, el delito de sodomía contra natura, siendo este paciente y consintiente y el dicho Baptista Tafolla, agente.

Ítem, dixo que, ahora acuerda, que antes que fuese frayle, avrá nueve o diez años, en la dicha villa de Alzira, en casa del padre del dicho Baptista Tafolla, durmieron juntos en una misma cama este y el dicho Baptista Tafolla por tiempo de dos meses; en el qual tiempo, muchas noches, todas las vezes que el dicho Baptista Tafolla quiso, cometió con éste el delito de sodomía contra natura con todo efecto, siendo éste siempre paciente e consintiente, y el dicho Baptista Tafolla, agente (AHN, Inq. 560, 12: ff. 10v-10r).

Recordem que Baptista Tafolla havia declarat les relacions que havia mantingut amb fra Miquel de Morales durant l'adolescència, mentre aquest darrer aprenia l'ofici de velluter al taller de son pare. Aquesta relació, segons Tafolla, va durar un mes. El trinitari, en canvi, relata una única trobada sexual feia 14 anys i una relació continuada, durant dos mesos, 9 o 10 anys enrere. El següent retrobament sexual que relata fra Miquel havia succeït feia 4 anys, en 1570. Finalment, després de l'estada de Tafolla a Itàlia, haurien représ la seua relació. Xifres i dates a banda, la documentació testimonieja que els dos amants, ja des de la infantesa, durant l'adolescència i ara a l'edat adulta mantenien una relació més o menys duradora, subjecta a l'anonimat i al fet de ser esporàdica, coses a les quals els obligava la situació de cadascú: un religiós profès de l'orde trinitària i un velluter casat, tots dos pecadors i criminals als ulls de la societat del món on van viure.

La darrera de les confessions de la primera declaració de fra Miquel no involucra Baptista Tafolla. Segons el religiós, feia set anys:

siendo éste nunçio, muchos moriscos (y luego dixo algunos), pasavan por allí de noche y besavan y abraçavan a éste e ponían su miembro en la mano d'este y echavan polución, y éste lo consentía y tenía por bien. Y qu esto hizo con tres o quatro moriscos qu estuvieron allí una noche (AHN, Inq. 560, 12: ff. 10v-11r).

Un d'aquests moriscos seria Joan de Joazbet, àlies Azmet, de Beniarjó. La referència apareix en la còpia d'una carta que envia el Tribunal de València al Tribunal de Cort (Madrid), a qui envien còpia dels processos dels dos, d'Azmet i de fra Miquel (AHN, Inq. 560, 12: f. 7r).

Ací acaben les confessions sobre relacions sexuals que va mantenir fra Miquel de Morales. El següent punt de la seua declaració inicial pot indicar-nos com de turmentat, i aterrit, estava el frare, arran de la visita d'un inquisidor al seu monestir, just després d'haver sigut delatat pel seu amic d'infantesa:

dixo que avrá cosa de un mes que, un viernes, fue el señor inquisidor a ver el dicho monesterio donde este estava e, preguntando a lo frailes cómo se dezía e de adónde hera y cuántos años avía, estava este coxendo leña en la huerta. Y le dixo a este, otro fraile, cómo el señor inquisidor

Jacob Mompó Navarro. Baptista Tafolla, Miquel de Morales i Joan Ximenes. Violència, amistat, criminalitat i amor. Joc de contrastos d'un triangle amorós del darrer terç del segle XVI

avía estado allí e preguntado por él. Y este le tomó tanto miedo, acordándose de las cosas que ariba tiene confesado, que el diablo le tentó que se hechase en el río. Y así, este se determinó de hecharse en el río Júcar, que está allí junto, y se desnudó de sus vestiduras y se hechó en el agua. Y se enpeçava [a] ahogar, cuando invocó a Nuestra Señora de Montserrate y alló un palo que estava hincado a la orilla del río y se assió a él y salió fuera (AHN, Inq. 560, 12: ff. 11v-12r).

En la mateixa audiència, just després que fra Miquel declarara el seu intent de suïcidi,¹³ el fiscal promotor de la Inquisició acceptava les seues confessions.

El 7 de juny de 1574, durant l'audiència del matí, els inquisidors Joan de Rojas i Joan de Zúñiga:

Mandaron sacar de su cárcel a ella al dicho Baptista Tafolla. Y estando en ella, fue traído a la audiencia a frai Miguel de Morales [...] Y estando presente le fue dicho que el fiscal d'este Santo Officio presenta por testigo contra él al dicho Baptista Tafolla (AHN, Inq. 560, 12: f. 5r).

Després d'aquesta confrontació, el religiós va ser conduït de nou a la seua cel·la. Els inquisidors van llegir les declaracions anteriors de Baptista i aquest es va ratificar. A més, va afegir:

Que a más de las veces que tiene declaradas que este cometió el delito de sodomía contra natura con el dicho frai Miguel de Morales, alias Salvador, lo cometió otras muchas beçes en el dicho monesterio de San Bernardo de Alzira, en su casa y en otras partes del dicho monesterio, que no se acuerda en qué partes y cuántas vezes, siendo siempre paçiente el dicho frai Miguel Salvador, el qual es el mesmo que agora ha estado en la audiencia (AHN, Inq. 560, 12: f. 5v).

Aquests actes de confrontació entre testimonis i acusats únicament tenien lloc quan el delicte a jutjar era el de sodomia. Ací no cabia l'anonimat dels delators, en tant que, còmplices i acusats, esdevenien, tots dos, testimonis i acusats en processos paral·lels. Un procediment semblant, tot i que preservava l'anonimat de l'acusat, era l'acte de reconeixement de reus. En aquest, l'acusat romania darrere d'una finestreta mentre entrava a l'audiència algun pres. Després, l'acusat havia d'explicar si aquell individu era, o no, algun dels còmplices que havien aparegut en les seues confessions anteriors. La documentació conserva una acta de reconeixement, en aquest cas, entre fra Miquel i el suposat Joan de Montboil, o Montboí, recordem, l'home casat d'Algemesí. Segons l'acta del procediment de reconeixement:

Fue mandado poner al dicho frai Miguel de Morales en la ventanilla donde se conozen los reos y fue traído a la audiencia al dicho Joan Monbohil; e, aviendo estado un poco en ella, fue buelto a su cárcel y sacado a la audiencia al dicho frai Miguel de Morales (AHN, Inq. 560, 12:

13 La pressió a què es veien sotmesos els sodomites es fa patent en casos com aquests. En aquesta ocasió, fra Miquel va confessar que va estar a punt d'acabar amb la seua pròpia vida. Hem anotat més amunt que Joan Ximénez, un altre amant de Baptista Tafolla, es va penjar a la seua cel·la de la presó inquisitorial de València. En octubre d'aquell mateix any de 1574, en les mateixes circumstàncies, Gaspar Bosch, acusat també de sodomia, se suïcidava amb la corda que bastia la granera amb què agranava la seua cel·la (AHN, Inquisició, lligall 559, expedient 17).

Jacob Mompó Navarro. Baptista Tafolla, Miquel de Morales i Joan Ximenes. Violència, amistat, criminalitat i amor. Joc de contrastos d'un triangle amorós del darrer terç del segle XVI

f. 12v).

Quan li preguntaren si, efectivament, aquella era la persona amb qui havia mantingut relacions, fra Miquel va respondre: “que no es el que se le a mostrado, sino que la persona de quien tiene dicho no está” (f. 12v).

A més, va reconèixer que no sabia exactament el seu nom propi:

Mas que se llama Monboil y solía ser casado y enbiudó e se a tornado a casar. E es hombre bermejo, de mediano cuerpo y bive en el carrer del Molino, y será de hasta treynta años. Y que los ojos tiene algo pequeños, como que tiene mal en ellos. E que avrá un año, poco más, que se a casado segunda vez (AHN, Inq. 560, 12: ff. 12v-13r).

Durant l'audiència del matí del 7 de juny de 1574, el promotor fiscal va presentar la seua acusació (AHN, Inq. 560, 12: ff. 14r-16v), la qual iniciava el seu primer punt de manera semblant a la majoria de processos de sodomia:

Primeramente digo que, siendo el peccado y delicto de sodomía contra natura tan nefando y execrable que por él muchas veces Dios Nuestro Señor embía hambre, pestilencia y otros engorrosos castigos en las provincias donde se comete, el susodicho fray Miguel Morales a cometido el delicto de sodomía contra natura con todo efecto con diversos hombres muchas vezes, siendo siempre paciente y consintiente (AHN, Inq. 560, 12: f. 14v).

El fiscal presentava set capítols més en la seua acusació. El capítol segon feia referència a l'etapa d'aprenent de velluter a casa dels Tafolla. El tercer, al retrobament dels dos amants, anys després, i la represa de la seua relació amb Baptista; el quart, a la nit que van passar ambdós entre moreres, la vespra de sant Bernat; el cinqué, a l'acte incomplet amb Antoni Marco, en casa d'aquest; el sisé, a l'aventura amb Montboí, la nit de sant Bernat; el seté, a les relacions continuades amb diversos moriscos, i el darrer punt de l'acusació del fiscal feia referència al frustrat intent de suïcidi al riu Xúquer.

La prova processal del turment que demanava el fiscal al final de l'acusació, en cas que aquesta no fora provada, no va ser necessària, atés que fra Miquel va acceptar la certesa de cada acusació, sense objectar res ni canviar ni una sola coma (AHN, Inq. 560, 12: ff. 15v-16r).

L'endemà, 8 de juny de 1574, el fiscal va demanar la publicació dels testimonis. Malauradament, no conservem les declaracions de tots els implicats. En aquest punt únicament s'ha preservat la resposta de l'acusat a les declaracions de cada testimoni. De nou, fra Miquel va tornar a acceptar com a certes totes les informacions aportades pels testimonis. Únicament va matisar, de manera, però, imperceptible, algun detall que va afegir Baptista Tafolla en la seua ratificació. Fra Miquel explicava: “que en lo demás que añade el testigo en su ratificación, que puede ser averlo hecho, pero que él no se acuerda; que de todo pide perdón y misericordia” (AHN, Inq. 560, 12: f. 18v).

Jacob Mompó Navarro. Baptista Tafolla, Miquel de Morales i Joan Ximenes. Violència, amistat, criminalitat i amor. Joc de contrastos d'un triangle amorós del darrer terç del segle XVI

Malgrat la petició de misericòrdia, el mateix 8 de juny de 1574, la sala del tribunal publicà els vots, que en aquest procés van coincidir amb el resultat final de la sentència:

Devemos declarar y declaramos el dicho fray Miguel de Morales [...] haver perpetrado con gran ceguedad y obstinación el crimen y delicto nefando de sodomía passivo, con grande contumaci3n, perseverando en 3l por mucho tiempo, y haver hecho otras torpezas nefandas; y por ello haver caído e incurrido en todas las penas en que incurren los que cometen tan orrendo y detestable delicto. E porque el susodicho, con su diab3lica inclinaci3n e perversa conversaci3n, no daña m3s de lo que a dañado e inficionado a otros; y con el exemplo de su castigo, otros escarmienten y no cometan tan abominable delito, le devemos condenar y condenamos a que l dia que se celebrare el acto de la fe, salga 3l con los dem3s penitentes, donde el dicho fray Miguel de Morales [...] sea p3blicamente y actualmente degradado de las 3rdenes que tiene y, esto hecho, mandamos relaxar y relaxamos su persona al excelentísimo seńor Don Yńigo L3pez de Mendoza¹⁴ (AHN, Inq. 560, 12: ff. 21r-22r).

Aquesta sentència va ser pronunciada, de nou, mentre se celebrava l'acte p3blic de la fe:

En la plaça de la Yglesia Mayor d'esta ciudad de Valencia, dicha de los Ap3stoles, en unos cadalsos altos de madera que en ella havía, jueves, veintyquatro días del mes de junio, día del glorioso san Joan Bautista de mil quinientos setenta y quatro (AHN, Inq. 560, 12: f. 22r).

Entre els testimonis, a banda de la multitud assistent a l'acte, trobem la plana major de la ciutat i regne de València: Xim3n Peres de Calatayud, senyor de Rafal i Montserrat, don Giner Rabassa de Perell3s, marqu3s de Dos Aigües i Benet3sser, el mestre Joaquim Lamirla, qualificador del Sant Ofici, don Pedro Coderos, bisbe de València “y otras muchas personas eclesi3sticas y seglares” (AHN, Inq. 560, 12: f. 22r).

Sobre l'entarimat de fusta estava fra Miquel de Morales, vestit amb l'hàbit de trinitari, amb una creu a la mà. Els senyors inquisidors van demanar a l'arquebisbe de València que iniciara la cerim3nia de degradaci3, que el procés descriu de la següent manera:

Entre el tablado de los seńores inquisidores y el tablado de los penitentes, estava hecho otro tablado pequeno, no tan alto como el de los seńores inquisidores, en el qual estavan asentados con sus sillas [...] el dicho reverendísimo seńor obispo cristopolitano Don Pedro Coderos, en medio de miçer Carles, abad de Villa Beltrán, y del canonge Serra, arcediano de Xàtiva; todos revestidos, el dicho seńor obispo de pontifical, y los dichos abad y arcediano con sus capas de brocado. Y allí arriba del tablado de los penitentes donde estava el dicho fray Miguel de Morales, alias Salvador, vestido con sus 3bitos de frayle de la orden de la Trinidad. Y presentes los testigos abajo scriptos y gran n3mero de gente, fue actualmente degradado por el reverendísimo seńor obispo conforme a un libro çerimonial que para el efecto allí mand3 traer. Y, echa la degradaci3n solemne, luego el dicho fray Miguel de Morales fue despojado de los 3bitos de frayle que traía y se le visti3 una ropa larga morada a manera de sotana çeńida y fue entregado a un alguazil de los de la Real Audiencia [...] para que en 3l se executase la

14 Entre els títols que apareixen al procés, 3nigo L3pez de Mendoza i Mendoza era Marqu3s de Mond3jar, senyor d'Almoguera i Fuentenovilla, capità general dels regnes de Granada i València i Virrei de València (f. 22r).

Jacob Mompó Navarro. Baptista Tafolla, Miquel de Morales i Joan Ximenes. Violència, amistat, criminalitat i amor. Joc de contrastos d'un triangle amorós del darrer terç del segle XVI

sentència (AHN, Inq. 560, 12: ff. 22v-23r).

La documentació del procés acaba amb aquesta acta de degradació i lliurament a la justícia seglar. Fra Miquel Peres, efectivament, apareix, junt amb el seu amant Baptista Tafolla a la llista dels relaxats de la relació de l'acte de fe celebrat el 24 de juny de 1574 a la plaça de la Seu de València.¹⁵ Els dos van ser, doncs, relaxats a la justícia seglar durant la mateixa cerimònia. Just després, l'agutzil de la Reial Audiència encapçalaria la processó que conduiria tots dos fins al crematori, on s'executaria la sentència que la justícia seglar tenia reservada per als culpables de sodomia, la mort per combustió a la foguera.

El cas de fra Miquel de Morales, Baptista Tafolla i Joan Ximenes és un de tants entre els casos de sodomia jutjats pels tribunals de la Inquisició de València, Saragossa i Barcelona. No era un cas aïllat. S'han conservat un nombre considerable de processos contra sodomites que constaten la persecució a què es van veure sotmesos. Un dels propòsits de la Inquisició –també de les justícies seglars– era desterrar aquest crim dels territoris en què hi tenien jurisdicció; esborrar de la memòria de les generacions futures el nom, memòria i fama dels protagonistes d'aquests processos. No obstant això, si s'estudia a fons la documentació processal, hom podrà traure a la llum nous casos, així com establir referències creuades entre diferents processos, fet que ens ajudarà a perfilar i afinar més en les biografies de personatges desconeguts, integrants dels diversos col·lectius històricament marginals i marginats.

15 AHN, Inquisició, llibre 936 f.

Jacob Mompó Navarro. Baptista Tafolla, Miquel de Morales i Joan Ximenes. Violència, amistat, criminalitat i amor. Joc de contrastos d'un triangle amorós del darrer terç del segle XVI

Bibliografia

- Arceniega, M. (1794). *Método práctico de hacer fructuosamente confesión general*. Madrid: Imprenta de Ramón Ruiz.
- Bazán, I. (2007). “La construcción del discurso homofóbico en la Europa cristiana medieval”. *España medieval*, 30, p. 433-454.
- Barberà i Ibiza, J. (2018). *El català de la Ribera del Xúquer als tombants del segle XVI (1570-1599)*. Edició i estudi lingüístic d'onze processos criminals (Tesi doctoral). València, Departament de Filologia Catalana.
- Berco, C. (2009). *Jerarquías sexuales, estatus público: masculinidad, sodomía y sociedad en la España del Siglo de Oro*. València: Universitat de València.
- Carrasco Manchado, A. (2008). “Entre el delito y el pecado: el pecado *contra naturam*”. Dins A. Carrasco Manchado & M. Rábade Obradó (Eds.), *Pecar en la edad media*. Madrid: Sílex Ediciones, p. 113-148.
- . (2012). “Sentido del pecado y clasificación de los vicios”. Dins A. Carrasco Manchado & E. López Ojeda (Eds.), *Los caminos de la exclusión en la sociedad medieval: pecado, delito y represión. XXII semana de Estudios Medievales. Nájera, del 1 al 5 de agosto de 2011*. Logroño: Instituto de Estudios Riojanos, p. 51-79.
- Carrasco, R. (1985). “Herejía y sexualidad en el Siglo de Oro”. *Los Cuadernos del Norte: Revista cultural de la Caja de Ahorros de Asturias*, 34, p. 62-72.
- . (1986). *Inquisición y represión sexual en Valencia: historia de los sodomitas, (1565-1785)*. Barcelona: Laertes.
- Català Sanz, J. & Pérez García, P. (2000). “La pena capital en la Valencia del Quinientos”. Dins *Conflictos y represiones en el Antiguo Régimen*. València: Universitat de València, p. 21-113.
- Chamocho Cantudo, M. (2012). *Sodomía. El crimen y pecado contra natura o Historia de una intolerancia*. Madrid: Dykinson.
- Crompton, L. (2003). *Homosexuality and Civilization*. Cambridge: Harvard University Press.
- Fernández Giménez, M. (2000). *La sentencia inquisitorial*. Madrid: Editorial Complutense.
- García Cárcel, R. & Moreno Martínez, D (2000): *Inquisición. Historia Crítica*. Madrid: Te-mas de Hoy.
- Molina, F. (2010a). “Los sodomitas virreinales: Entre sujetos jurídicos y especie”. *Anuario de Estudios Americanos*, 67(1), p. 23-52.
- . (2010b). “La herejización de la sodomía en la sociedad moderna. Consideraciones teológicas y praxis inquisitorial”. *Hispania Sacra*, 62, p. 539-562.
- Motis Dolader, M. (1 de 12 de 2000). “Imago Dei Deturpatur: el pecado «nefando» o «contra natura» en el Arzobispado de Zaragoza (siglos XV-XVI)”. *Hispania Sacra*, 52, p. 343-366.

Jacob Mompó Navarro. Baptista Tafolla, Miquel de Morales i Joan Ximenes. Violència, amistat, criminalitat i amor. Joc de contrastos d'un triangle amorós del darrer terç del segle XVI

Pérez García, P. (2002). “La criminalización de la sexualidad en la España Moderna”. Dins P. Pérez García, J. Fortea, J. Gelabert & T. Mantecón (eds.), *Furor et Rabies: violencia, conflicto y marginación en la Edad Moderna*. Santander: Editorial de la Universidad de Cantabria, p. 355-402

Ruiz Astiz, J. (2015). “Vestido de diabólico deseo: prácticas sodomíticas y justicia en Navarra durante el Antiguo Régimen”. *Clío & Crímen*, 12, p. 35-64.

———. (2017). “*Meresce la pena ordinaria de muerte*: Estudio de las denuncias por bestialismo en la Navarra del Antiguo Régimen”. *Chronica Nova*, 43, p. 299-333.